

Rijden onder invloed in de provincie Overijssel, 1996-1997

Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten

R-97-59

M.P.M. Mathijssen

Leidschendam, 1998

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV

Documentbeschrijving

Rapportnummer: R-97-59
Titel: Rijden onder invloed in de provincie Overijssel, 1996-1997
Ondertitel: Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten
Auteur(s): M.P.M. Mathijssen
Onderzoeksmanager: Mr. P. Wesemann
Projectnummer SWOV: 57.630
Opdrachtgever: Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, Adviesdienst Verkeer en Vervoer, Hoofdafdeling Basisgegevens

Trefwoord(en): Drunkenness, driver, night, blood alcohol content, weekend, police, woman, man, age, surveillance, enforcement (law), behaviour, Netherlands.

Projectinhoud: Dit rapport doet verslag van onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Overijssel, in vrijdag- en zaterdagavonden van het najaar van 1997.

Aantal pagina's: 14 blz. + 11 blz.
Prijs: f 17,50
Uitgave: SWOV, Leidschendam, 1998

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV
Postbus 1090
2260 BB Leidschendam
Telefoon 070-3209323
Telefax 070-3201261

Inhoud

1.	<i>Inleiding</i>	4
2.	<i>Opzet en uitvoering van het onderzoek</i>	6
2.1.	Opzet	6
2.2.	Steekproef	6
2.3.	Uitvoering	6
2.4.	Statistische analyse	7
3.	<i>Resultaten van het onderzoek</i>	8
3.1.	Alcoholgebruik naar dag van het weekend (tabel 1)	8
3.2.	Alcoholgebruik naar dag en onderzoeksgebied (tabel 2)	9
3.3.	Alcoholgebruik naar dag en tijdstip (tabel 3)	9
3.4.	Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd (tabel 4)	9
3.5.	Herkomst van overtreders (tabel 5)	10
3.6.	Alcoholgebruik naar politieregio (tabel 6)	11
3.7.	Enquêteresultaten	11
4.	<i>Conclusies en aanbevelingen</i>	12
	<i>Bijlage 1 Enquêteformulier</i>	15
	<i>Bijlage 2 Toelichting WPM-analyse</i>	17
	<i>Bijlage 3 Tabellen 1 t/m 6</i>	19

1. Inleiding

Evenals in de jaren 1991 tot en met 1996 heeft de SWOV in 1997, in nauwe samenwerking met de twee Overijsselse politieregio's, het alcoholgebruik van automobilisten in Overijssel geïnventariseerd.

Het belangrijkste doel van het SWOV-onderzoek is het vaststellen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik van automobilisten en het opsporen van perioden, gebieden en groepen bestuurders met een verhoogd alcoholgebruik en/of een verhoogd risico op een alcoholongeval. Het nauwkeurig volgen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik in het verkeer is voor het beleid van wezenlijk belang, omdat een relatief kleine toename van het rijden onder invloed al ernstige gevolgen voor de verkeersveiligheid kan hebben. Gegevens over eventuele speciale probleemgroepen en -gebieden kunnen worden gebruikt bij het opzetten van toezicht- en voorlichtingscampagnes rond alcoholgebruik in het verkeer.

Alcoholgebruik in het verkeer heeft een sterk negatieve invloed op de ongevalskans en de ernst van het letsel. Geen enkele andere enkelvoudige factor is als ongevalsoorzaak zo belangrijk als alcoholgebruik. Bestrijding van alcohol in het verkeer is dan ook terecht een speerpunt in het verkeersveiligheidsbeleid. En er is reden om de aandacht niet te laten verslappen: na een sterke vermindering van het rijden onder invloed vanaf het midden van de jaren tachtig was er in de eerste helft van de jaren negentig weer sprake van een geleidelijke toename. In 1991 was in weekendnachten 3,9% van de Nederlandse automobilisten onder invloed, in 1992 4,0%, in 1993 4,2% en in 1994 zelfs 4,9%.

Daarna is het alcoholgebruik weer licht afgenomen: 4,7% overtreders in 1995 en 4,4% in 1996. Deze daling viel samen met een geleidelijke toename van het politietoezicht. Desalniettemin zijn er in 1996 in Nederland naar schatting minimaal 235 verkeersdeelnemers overleden en circa 2.000 in het ziekenhuis opgenomen als gevolg van alcoholongevallen. De maatschappelijke kosten van de alcoholonveiligheid bedroegen in 1996 naar schatting circa twee miljard gulden.

Veranderingen in het alcoholgebruik van verkeersdeelnemers en daarmee samenhangende veranderingen in de verkeersveiligheid zijn in Nederland alleen door middel van gedragsmetingen binnen redelijke termijn te detecteren.

Ongevallengegevens lenen zich minder goed voor dit doel; zij zijn niet alleen onvolledig maar ook in hoge mate onbetrouwbaar. Ook enquêtegegevens zijn voor het vaststellen van alcoholgebruik door automobilisten minder goed bruikbaar, omdat mensen nu eenmaal niet erg betrouwbaar rapporteren over hun eigen gedrag, zeker niet als er min of meer een taboe op dat gedrag rust. Men is dan sterk geneigd sociaal wenselijke antwoorden te geven. Bij vroeger rij- en drinkgewoontenonderzoek onderzocht de SWOV gelijktijdig beweerd en feitelijk gedrag; de discrepanties tussen beide waren vaak zeer groot.

Sinds 1970 voert de SWOV in nauwe samenwerking met de politie bijna elk najaar een onderzoek uit naar het alcoholgebruik van de Nederlandse automobilisten, het onderzoek 'Rij- en drinkgewoonten'. Dit is een zogenaamd standaardonderzoek, dat het mogelijk maakt ontwikkelingen in het alcoholgebruik van automobilisten van jaar tot jaar op de voet te volgen.

De metingen worden uitgevoerd in vrijdag- en zaterdagnachten. Het onderzoek in Overijssel maakt deel uit van dat landelijke onderzoek. De opdracht voor het onderzoek is aan de SWOV verleend door de Hoofdafdeling Basisgegevens van de Adviesdienst Verkeer en Vervoer van Rijkswaterstaat.

De onderzoeksgroep (automobilisten) en de onderzoekstijdstippen (weekendnachten) zijn indertijd uitgekozen op grond van hun grote bijdrage aan de alcoholonveiligheid. Bij tweederde van de geregistreerde alcoholongevallen in Nederland is het een automobilist die alcohol heeft gebruikt. En in weekendnachten gebeuren relatief veel alcoholongevallen: de vrijdag- en zaterdagnacht, die 7% van de totale week uitmaken, nemen 28% van de geregistreerde alcoholongevallen voor hun rekening. Andere perioden van de week met een relatief grote alcoholonveiligheid zijn de donderdag- en zondagnacht, de vrijdag-, zaterdag- en zondagavond (tussen 16.00 en 22.00 uur) en de zondagochtend (tussen 4.00 en 10.00 uur): 40% van de ernstig gewonde alcoholslachtoffers in 21% van de week.

Het onderzoek heeft een unieke tijdreeks gegevens over het alcoholgebruik van Nederlandse automobilisten opgeleverd. Die gegevens zijn zowel voor landelijk als regionaal verkeersveiligheidsbeleid van belang. Behalve in schriftelijke verslagen aan de landelijke en regionale opdrachtgevers worden de resultaten ook opgenomen in BIS-V, het geautomatiseerde Beleids-InformatieSysteem over ontwikkelingen in een aantal belangrijke aandachtsgebieden voor het verkeersveiligheidsbeleid. Door de grote omvang van de steekproef zijn betrouwbare uitspraken mogelijk over ontwikkelingen in het alcoholgebruik, niet alleen op landelijk, maar ook op provinciaal niveau.

De feitelijke uitvoering van het onderzoek gebeurt door controleteams van de politie, volgens richtlijnen die de SWOV heeft opgesteld. Zonder de medewerking van de politie zou het huidige onderzoek niet mogelijk zijn. De SWOV is de politie dan ook dankbaar voor haar medewerking, en voor het enthousiasme en de zorgvuldigheid waarmee de metingen steeds opnieuw worden uitgevoerd.

Naast de metingen van het alcoholgebruik van automobilisten voert de SWOV sinds 1993 een korte enquête uit onder de contactpersonen bij de politie. Die is bedoeld om enig inzicht te krijgen in de aard en omvang van het politietoezicht en in eventuele veranderingen daarin. De vragenlijst is als *Bijlage 1* in dit verslag opgenomen.

2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

2.1. Opzet

Het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in Overijssel wordt sinds 1993 uitgevoerd door zes controleteams van de politie, gelijk verdeeld over de beide politieregio's (IJsselland en Twente) en zo goed mogelijk verdeeld naar urbanisatiegraad en geografisch gebied. De onderzoeksmetingen vinden plaats in vrijdag- en zaterdagnachten in het najaar. In 1997 zijn de metingen uitgevoerd in het weekend van 24 tot 26 oktober. In de vrijdagnacht zijn metingen uitgevoerd in de Kop van Overijssel, Zwolle en Deventer; in de zaterdagnacht in Almelo, Hengelo e.o. en Enschede.

Elk politieteam voert in principe per avond/nacht alcoholcontroles uit op zes verschillende locaties, die in overleg met de SWOV zijn uitgekozen.

Op iedere locatie wordt drie kwartier achtereen gecontroleerd, waarna het team zich verplaatst naar de volgende locatie.

Bij de controles houdt de politie willekeurige automobilisten staande, die een blaastest moeten afleggen op een draagbare elektronische ademtester. Bij het onderzoek wordt gebruik gemaakt van testers met cijfermatige uitlezing van een exact BAG-promillage (BAG = bloedalcoholgehalte; de wettelijke BAG-limiet ligt in Nederland op 0,5 promille). De testers die in 1997 zijn gebruikt, zijn van het fabrikaat Dräger, type Alcotest 7410+. Voor het gebruik van deze testers heeft het Gerechtelijk Laboratorium van het ministerie van Justitie toestemming verleend.

Van elke geteste automobilist registreert de politie het geslacht, de leeftijd en de uitslag van de test. Van overtreders die op het politiebureau de adem-analyse voor bewijsdoeleinden moeten ondergaan, registreert de politie bovendien de herkomst (dat wil zeggen de plaats waar zij alcohol hebben gebruikt: horecagelegenheid, sportkantine, bezoek of feestje, werk of thuis).

2.2. Steekproef

In vergelijking met 1996 zijn er in 1997 geen veranderingen aangebracht in de steekproef van Overijsselse onderzoeksgebieden. Wel is in een enkel onderzoeksgebied afgeweken van de vooraf geplande controlelocaties (zie § 2.3).

2.3. Uitvoering

De zes controleteams van de politie hebben in het najaar van 1997 in Overijssel 2.329 willekeurige automobilisten staande gehouden en getest. In Zwolle is de meting op de eerste geplande locatie vervallen. Om hiervoor te corrigeren zijn de overeenkomstige gegevens uit 1996 aan de steekproef van 1997 toegevoegd. Het betreft 60 records, zodat de aldus opgehoogde Overijsselse steekproef voor 1997 uitkomt op een totaal van 2.389 records. Dat zijn er 272 meer dan in 1996.

In Almelo heeft een overijverige politievoorlichter de controle in het kader van het SWOV-onderzoek vooraf aangekondigd op Teletekst, zodat de daar behaalde resultaten waarschijnlijk een onderschatting vormen van het

‘normale’ alcoholgebruik. Overigens lijkt het vooraf aankondigen van grootschaliger alcoholcontroles sowieso weinig productief, omdat de preventieve effecten van dergelijke controles voor een belangrijk deel voortvloeien uit hun onvoorspelbaarheid naar plaats en tijd. Achteraf richtbaarheid geven aan uitgevoerde controles en de resultaten ervan kan wel een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van de subjectieve pakkans (mits zulke controles regelmatig plaatsvinden). Tot slot is in de Kop van Overijssel één geplande controlelocatie vervangen door een andere. Dit kan hebben geleid tot een lager percentage betrapte overtreeders (zie § 3.2).

2.4. Statistische analyse

De BAG-waarden van de automobilisten zijn ten behoeve van de analyse ingedeeld in vijf klassen:

1. < 0,2 promille (niet-drinkers);
2. 0,2-0,5 promille (lichte drinkers);
3. 0,5-0,8 promille (lichte overtreeders);
4. 0,8-1,3 promille (zwaardere overtreeders);
5. \geq 1,3 promille (zeer zware overtreeders).

De indeling in een BAG-klasse gebeurt in principe op basis van de uitslag van de ademtest op straat. Bij de automobilisten die op het politiebureau een ademanalyse voor bewijsdoeleinden hebben ondergaan, is het op straat gemeten BAG zonodig gecorrigeerd. De uitslag van de ademanalyse wordt daartoe eerst ontdaan van zijn correctiefactor. Vervolgens wordt daar een waarde bij opgeteld om te corrigeren voor de afbraak van alcohol in het tijdsbestek tussen de ademtest op straat en de ademanalyse op het bureau. De gemiddelde afbraak bedraagt 0,15 promille per uur.

De verzamelde gegevens zijn geanalyseerd met behulp van het log-lineaire analyseprogramma WPM (Weighted Poisson Model). Met behulp daarvan wordt nagegaan of er in het alcoholgebruik van de bestuurders verschillen bestaan naar jaar, gebied, dag en tijdstip, geslacht en leeftijd. In *Bijlage 2* wordt een korte toelichting gegeven op deze analysemethode.

In het kader van dit onderzoek is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

3. Resultaten van het onderzoek

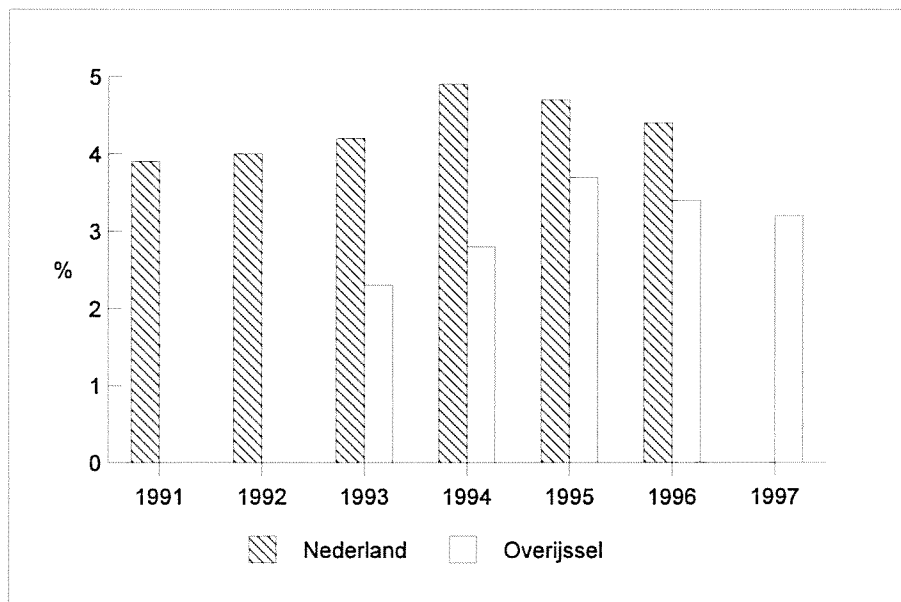
De resultaten van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Overijssel worden in dit hoofdstuk besproken aan de hand van de *Tabellen 1 t/m 6 uit Bijlage 3*. De resultaten van 1997 worden steeds vergeleken met de Overijsselse en landelijke resultaten van 1996.

3.1. Alcoholgebruik naar dag van het weekend (tabel 1)

In 1997 is het rij- en drinkgedrag van de automobilisten in Overijssel slechts miniem - en niet statistisch significant - veranderd ten opzichte van 1996:

- het aandeel drinkers (BAG \geq 0,2‰) is gereduceerd van 8,1% tot 7,8%;
- het aandeel overtreders (BAG \geq 0,5‰) is afgenomen van 3,4% tot 3,2%;
- maar het aandeel zwaardere en zeer zware overtreders (BAG \geq 0,8‰) is toegenomen van 1,4% tot 1,8%.

In *Afbeelding 1* is de ontwikkeling van het rijden onder invloed in Overijssel en in heel Nederland sinds 1991 weergegeven. Er is in te zien, dat de Overijsselse situatie gedurende de hele periode van 1993-1997 gunstig afsteekt bij het landelijke beeld, maar dat het verschil na 1994 wel kleiner is geworden. En waar in heel Nederland het rijden onder invloed in 1995 begon af te nemen, gebeurde dat in Overijssel pas een jaar later.

Afbeelding 1. *Ontwikkeling van het aandeel rijders onder invloed in Nederland en de provincie Overijssel, 1991-1997.*

Als we het rijden onder invloed in de provincie Overijssel per weekendnacht bezien, blijkt uitsluitend in de vrijdagnacht het aandeel overtreders iets afgenomen te zijn: van 3,9 in 1996 tot 3,4% in 1997. In de zaterdagnacht is het aandeel overtreders vrijwel gelijk gebleven: 2,9% in 1996 en 3,0% in 1997. Desondanks was ook in 1997 het aandeel overtreders in de vrijdag-

nacht nog steeds iets groter dan in de zaterdagnacht. Overigens is geen van de genoemde effecten statistisch significant.

In heel Nederland zijn de afgelopen jaren eveneens meer overtreders in de vrijdagnacht aangetroffen dan in de zaterdagnacht.

3.2. Alcoholgebruik naar dag en onderzoeksgebied (tabel 2)

Het laagste percentage overtreders is in 1997 aangetroffen in de Kop van Overijssel: 1,2%, tegen 2,8% in 1996. Deze op het eerste gezicht positieve ontwikkeling zou echter mede veroorzaakt kunnen zijn doordat het controle-team is afgeweken van de vooraf geplande controlelocaties. Een locatie waar in 1996 relatief veel overtreders werden aangetroffen, is in 1997 vervangen door een locatie waar in het verleden steeds wat minder overtreders werden aangetroffen. Het mogelijke effect hiervan op het beeld voor heel Overijssel is echter gering: een onderschatting van maximaal 0,1 à 0,2% overtreders. Ook in Enschede is het aandeel overtreders afgenomen, hoewel niet statistisch significant: van 4,8% in 1996 tot 3,9% in 1997.

Tot slot is in 1997 in Almelo een relatief laag percentage overtreders betrappt: 1,8%. Maar dat komt waarschijnlijk mede doordat de controle vooraf in de publiciteit is gebracht. Wellicht is dat ook in 1996 gebeurd, toen 1,7% van de automobilisten in overtreding bleek. In 1995 is niet in Almelo gemeten, maar in 1994 wel; toen had 3,6% van de automobilisten teveel alcohol gebruikt.

Het hoogste percentage overtreders is in 1997, evenals in 1996, aangetroffen in Zwolle (5,3%).

3.3. Alcoholgebruik naar dag en tijdstip (tabel 3)

Naarmate het later in de nacht wordt, neemt het aandeel overtreders toe, zowel in de vrijdag- als in de zaterdagnacht. Dit verschijnsel heeft zich de afgelopen jaren niet alleen in Overijssel, maar ook in de rest van Nederland voorgedaan. Na 2.00 uur was het aandeel overtreders in Overijssel ongeveer tweemaal zo groot als vóór 2.00 uur, zowel in 1996 als in 1997.

Hoewel het verkeersaanbod laat in de nacht sterk afneemt, waren er in 1997 in Overijssel na 2.00 uur in absolute zin niet minder rijders onder invloed op de weg als vóór 2.00 uur.

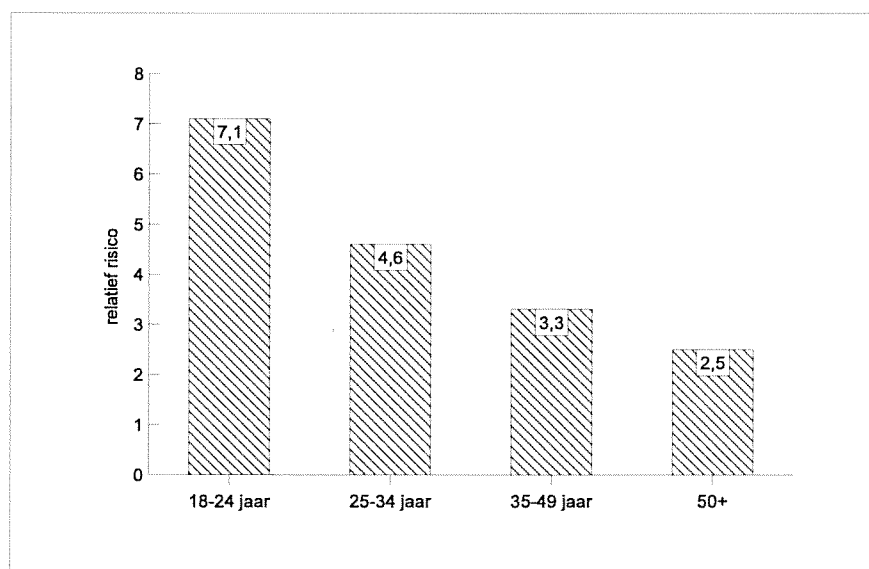
3.4. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd (tabel 4)

Mannen rijden in het algemeen vaker onder invloed dan vrouwen. Ook in Overijssel was dat in 1997 het geval, maar het verschil was kleiner dan in 1996. In 1997 was 3,7% van de mannen onder invloed tegen 2,1% van de vrouwen; in 1996 was dat nog respectievelijk 4,2% en 1,6%.

In heel Nederland was in 1996 5,4% van de mannen in overtreding en 1,8% van de vrouwen.

Bij de Overijsselse mannen zijn in 1997, evenals in voorgaande jaren, de minste overtreders aangetroffen in de leeftijdsgroep onder de 25 jaar (2,0%); tussen de overige leeftijdsgroepen bestonden geen verschillen van betekenis. In heel Nederland zijn tot nu toe steeds de meeste overtreders aangetroffen onder mannen van 35 tot en met 49 jaar. In Overijssel viel deze twijfelachtige eer in 1997 met maar liefst 5,8% te beurt aan vrouwen uit deze leeftijdsklasse. Waarschijnlijk gaat het hier echter om een toevallige uitschieter.

Bestuurders van 18 tot en met 24 jaar zijn in Overijssel weliswaar relatief weinig in overtreding (1,4% van de mannen en vrouwen tezamen), maar dat wil niet zeggen dat zij geen probleemgroep vormen. Zij hebben namelijk een sterk verhoogd ongevalsrisico na alcoholgebruik. In Afbeelding 2 is die risicoverhoging grafisch weergegeven.

Afbeelding 2. Verhoging van het ongevalsrisico van automobilisten bij een BAG > 0,5‰, per leeftijdsklasse (berekend op basis van ongevalsgegevens over 1996; risico bij BAG < 0,5‰ = 1).

Daar komt nog bij, dat jonge bestuurders ook in nuchtere toestand al een veel grotere kans op een ongeval hebben dan oudere bestuurders. Deze combinatie van factoren leidde in 1996 tot een schrikbarend hoog aantal mannen tussen de 18 en 24 jaar die in Nederland slachtoffer werden van een alcoholongeval. Van alle overleden en in het ziekenhuis opgenomen slachtoffers van alcoholongevallen behoorde 24% tot deze categorie, die slechts 5% van de Nederlandse bevolking uitmaakt. Hun aandeel in de slachtoffers van verkeersongevallen waarbij geen alcoholgebruik in het spel was, bedroeg in 1996 12,5%.

In 1997 was 69% van alle gecontroleerde bestuurders in Overijssel van het mannelijk geslacht, tegen 68% in 1996. In heel Nederland bedroeg het aandeel mannelijke bestuurders in 1996 73%.

3.5. Herkomst van overtreders (tabel 5)

De herkomst van overtreders wordt geregistreerd vanaf een BAG van 0,7 promille. Dat is de ondergrens waarbij een automobilist wordt overgebracht naar het bureau om de ademanalyse voor bewijsdoeleinden te ondergaan. De herkomstverdeling van de 53 Overijsselse bestuurders die in 1997 een BAG \geq 0,7 promille hadden, is als volgt:

- horecagelegenheid (bar, café, restaurant, disco)	45%
- bezoek/feestje	23%
- werk/thuis	17%
- sportkantine	4%
- overig/onbekend	11%

Ten opzichte van 1996 is in Overijssel het aandeel van horecabezoekers in het totaal van de overtredders afgenomen: van 57% tot 45%. Gezien het kleine absolute aantal overtredders kan hieraan echter geen al te grote betekenis worden toegekend; bovendien was het registratieniveau van de herkomst in 1997 wat lager dan in 1996: respectievelijk 11% en 5% met als herkomst 'anders/onbekend'. In heel Nederland blijkt steeds ruim de helft van alle overtredders uit een horecagelegenheid te komen.

3.6. Alcoholgebruik naar politieregio (tabel 6)

In 1997 was het aandeel overtredders in de politieregio IJsselland iets groter dan in de politieregio Twente (3,4% versus 3,0%), maar dat is waarschijnlijk vooral een gevolg van het feit dat in IJsselland in een vrijdagnacht is gemeten, en in Twente in een zaterdagochtend. In 1996 was het verschil iets groter, maar ook toen niet statistisch significant.

3.7. Enquêteresultaten

Ook in 1997 heeft de SWOV weer een korte telefonische enquête uitgevoerd onder de politiecoördinatoren van het SWOV-onderzoek. De enquête is bedoeld om een globale indruk te krijgen van het toezichtniveau en van de aard van het toezicht. De enquêteresultaten per provincie zijn slechts beperkt bruikbaar vanwege de geringe steekproefomvang (in Overijssel zes onderzoeksgebieden). Er zal dan ook pas uitvoeriger over worden gerapporteerd in het landelijke verslag dat na afloop van alle provinciale metingen wordt opgesteld.

De volgende globale resultaten van de Overijsselse enquête zijn echter wel het vermelden waard:

- Volgens de contactpersonen van de politie is het toezicht in Deventer en Enschede in 1997 toegenomen en in de Kop van Overijssel afgenomen; in de drie overige onderzoeksgebieden is het toezichtniveau ongeveer gelijk gebleven.
- In Enschede zijn verreweg de meeste geplande, aselechte alcoholcontroles uitgevoerd, namelijk zeventien. In de meeste andere gebieden gebeurde dat gemiddeld eens in de drie maanden. Alleen in de Kop van Overijssel zijn dergelijke controles (afgezien van de controle in het kader van het SWOV-onderzoek) in het geheel niet uitgevoerd.
- Aselechte alcoholcontrole door surveillance-teams vond in Almelo bijna dagelijks plaats, in de overige onderzoeksgebieden slechts incidenteel of in het geheel niet.
- In geen enkel onderzoeksgebied was sprake van systematische alcoholcontrole onder betrokkenen bij ongevallen; alcoholcontrole vond voornamelijk plaats bij voorafgaande verdenking van alcoholgebruik.

Al met al is het niveau van politietoezicht in de provincie Overijssel tussen 1996 en 1997 ongeveer gelijk gebleven.

4. Conclusies en aanbevelingen

De resultaten van het SWOV-onderzoek laten sinds 1995 een vrij stabiel beeld zien wat het rijden onder invloed in Overijssel betreft. Tussen 1993 en 1995 was er nog sprake van een stijgende tendens. Behalve het sinds 1996 toegenomen politietoezicht heeft ook de op 1 juni 1996 van kracht geworden administratieve vorderingsprocedure ex art. 130 WVV wellicht een rol gespeeld bij deze trendbreuk. Op grond van die procedure kunnen zware overtreeders en recidivisten worden onderworpen aan een medisch onderzoek naar hun rijgeschiktheid, veelal leidend tot ongeldigverklaring van hun rijbewijs.

Kwantitatieve gegevens om deze veronderstelling te toetsen zijn nog niet voorhanden. Maar het is denkbaar dat deze maatregel niet alleen een grote speciaal-preventieve werking heeft (dat wil zeggen: betrapte zware drinkers effectief uit het gemotoriseerde verkeer kan weren), maar ook nog een zekere generaal-preventieve werking (op potentiële rijders onder invloed die via de media of via kennissen van deze maatregel horen).

Het niveau van politietoezicht in Overijssel is in 1996 duidelijk toegenomen en in 1997 min of meer gestabiliseerd. Nochtans zijn er in 1997, behalve in Enschede, betrekkelijk weinig geplande aselechte alcoholcontroles uitgevoerd. Juist van zulke controles is de grootste preventieve werking te verwachten, zoals binnen- en buitenlandse onderzoeken hebben aangetoond. Het frequent organiseren van dergelijke controles op het niveau van de basiseenheden is echter vaak moeilijk vanwege de beperkte capaciteit die ervoor beschikbaar is. Samenwerking tussen basiseenheden, en zondig tussen districten, zou het mogelijk maken vaker controleteams met een optimale omvang (van circa tien personen) samen te stellen. Regelmatige kortdurende aselechte alcoholcontroles door surveillanceteams (zoals uitgevoerd in Almelo) kunnen daarop een nuttige aanvulling vormen.

Uit een oogpunt van efficiency verdient het aanbeveling het zwaartepunt van het toezicht te leggen bij die dagen en tijdstippen van de week waarop het meest onder invloed wordt gereden en ook de meeste alcoholongevallen gebeuren. Behalve de vrijdag- en zaterdagavond (tussen 22.00 en 4.00 uur) waren dat in 1996 in mindere mate ook de donderdag- en zondagavond, de vrijdag-, zaterdag- en zondagavond (tussen 16.00 en 22.00 uur) en de zondagochtend (tussen 4.00 en 10.00 uur).

Ongelukkigerwijs is momenteel op de meeste van die tijdstippen de beschikbare politiecapaciteit betrekkelijk gering, terwijl de nieuwe arbeidstijdenwet dat probleem alleen nog maar groter gemaakt lijkt te hebben.

Vanzelfsprekend moeten ook voorlichting en publiciteit over de gevaren van rijden onder invloed en over het politietoezicht daarop een integraal onderdeel uitmaken van eventuele maatregelen en acties.

Met name jongeren vanaf een jaar of vijftien vormen een belangrijke doelgroep voor educatie en voorlichting. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt overigens niet alleen bij de overheid. Ook de producenten van alcoholhoudende dranken en horecaondernemers zouden op dit gebied een actievere rol kunnen en moeten spelen. Landelijk gezien komt immers meer dan de helft van alle rijders onder invloed in weekendnachten uit een horecagelegenheid.

We kunnen daarbij een voorbeeld nemen aan België, waar de horeca een belangrijke rol speelt in de zogenaamde Bob-campagnes. Deze campagnes, waarbij kleine beloningen worden uitgereikt, waren in eerste instantie gericht op het vooraf aanwijzen van een alcoholvrije bestuurder onder groepjes uitgaande mensen. Recent zijn de campagnes uitgebreid tot alle horecabezoekers die nog moeten rijden. De horecaondernemer heeft in de Bob-campagnes een stimulerende en tot op zekere hoogte ook controlerende rol.

Verder lijken voor jonge bestuurders nieuwe wettelijke maatregelen geïndiceerd vanwege hun sterk verhoogde ongevalsrisico na het gebruik van alcohol. Uit verschillende buitenlandse onderzoeken blijkt, dat hun ongevalsrisico al merkbaar stijgt vanaf BAG-waarden van 0,2‰. Met andere woorden: de huidige wettelijke limiet van 0,5‰ is voor jonge bestuurders niet adequaat.

Vanwege het grote aandeel van vooral jonge mannen in de slachtoffers van alcoholongevallen verdient het aanbeveling voor jonge bestuurders een totaal verbod op alcoholgebruik in de wet op te nemen. De grens bij de ademanalyse voor bewijsdoeleinden moet dan om technische redenen waarschijnlijk op 0,2‰ worden gesteld en de selectiegrens bij ademtesten op straat op 0,5‰ (de huidige selectiegrens is 0,7‰).

De Europese Raad voor Transportveiligheid (ETSC) heeft in februari 1997 een Strategisch Verkeersveiligheidsplan voor de Europese Unie gepubliceerd, waarin voor beginnende bestuurders eveneens een wettelijke limiet van 0,2‰ wordt aanbevolen.

Onderzoeksgebied:

Inwonertal:

Contactpersoon:

A. *Kunt u globaal aangeven, hoe het politietoezicht op alcoholgebruik in het verkeer zich in 1997 heeft ontwikkeld (ten opzichte van 1996):*

☐ toegenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
	☐ meer dan 100%
☐ afgenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
	☐ gelijk gebleven

B. *Zijn in 1997 in uw toezichtgebied de volgende soorten alcoholcontrole uitgevoerd:*

1. geplande **aselecte** controles met grotere teams:

- ja, namelijk (aantal)
- nee

2. **aselecte** controles tijdens de surveillance:

- ja, (bijna) dagelijks
- ja, incidenteel
- nee

3. alcoholcontrole **bij ongevallen**:

- ja, systematisch
- ja, incidenteel (alleen bij verdenking)
- nee

WPM-analyse biedt de mogelijkheid niet alleen de samenhang tussen twee variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * BAG') te toetsen, maar ook die tussen drie of vier variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * geslacht * leeftijd * BAG').

Elke variabele is opgedeeld in een beperkt aantal klassen. Ten behoeve van de analyse worden de klassen steeds in twee groepen onderverdeeld (gedichotomiseerd). Per variabele is het aantal opdelingen gelijk aan het aantal klassen minus 1. De klasse(n) met een positief teken wordt/worden steeds vergeleken met de klasse(n) met een negatief teken. Klassen met de waarde 0 worden niet meer in de analyse betrokken.

Bij een variabele als 'geslacht' (twee klassen) is er slechts één vergelijking mogelijk, namelijk tussen mannen en vrouwen. De 'designmatrix' voor de analyse is dan: 1 -1.

De variabele 'leeftijd' is in vier klassen ingedeeld. De designmatrix bevat drie vergelijkingen. Welke dat zijn, hangt af van de vooraf - al dan niet expliciet - geformuleerde hypothesen. In dit geval is op grond van bevindingen in de rest van Nederland gekozen voor de volgende 'design-matrix':

1	-1	-1	1	(jongeren en ouderen versus de middengroepen)
1	0	0	1	(jongeren versus ouderen)
0	1	-1	0	(de groep van 25-35 jaar versus de groep van 35-50 jaar)

Of er significante verschillen in de BAG-verdeling naar geslacht enzovoort bestaan, blijkt uit de chi-kwadraatwaarde die uit de analyse volgt, in combinatie met het bijbehorende aantal vrijheidsgraden (df).

De bijdrage van de verschillende klassen aan een eventueel significant effect blijkt uit de standaardscore (= Z-waarde) per deelanalyse.

Het is mogelijk, dat uit een analyse volgt dat er in het geheel genomen geen significante verschillen zijn in de BAG-verdeling naar een bepaald kenmerk (bijvoorbeeld geslacht), maar dat er wel sprake is van een significant speciaal effect (bijvoorbeeld: onder de mannen komen verhoudingsgewijs meer zware overtreeders voor dan onder de vrouwen).

In het kader van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Overijssel is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

Bijlage 3

Tabellen 1 t/m 6

- 1a. *Alcoholgebruik naar weekenddag in 1996*
- 1b. *Alcoholgebruik naar weekenddag in 1997*

- 2a. *Alcoholgebruik naar dag en gebied in 1996*
- 2b. *Alcoholgebruik naar dag en gebied in 1997*

- 3a. *Alcoholgebruik naar dag en tijdstip in 1996*
- 3b. *Alcoholgebruik naar dag en tijdstip in 1997*

- 4a. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1996*
- 4b. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1997*

- 5a. *Herkomst van overtreeders naar BAG-klasse in 1996*
- 5b. *Herkomst van overtreeders naar BAG-klasse in 1997*

- 6a. *Alcoholgebruik naar politieregio in 1996*
- 6b. *Alcoholgebruik naar politieregio in 1997*

Dag	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	923	4,7%	2,5%	0,9%	0,5%	3,9%
Zaterdag	1194	4,9%	1,6%	0,8%	0,5%	2,9%
Totaal	2117	4,8%	2,0%	0,9%	0,5%	3,4%

Tabel 1a. Alcoholgebruik naar weekenddag, 1996.

Dag en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Zwolle	259	5,8%	1,9%	2,3%	1,2%	5,4%
KOVO	212	3,3%	2,4%	--	0,5%	2,8%
Deventer	452	4,6%	2,9%	0,4%	0,2%	3,5%
Totaal	923	4,7%	2,5%	0,9%	0,5%	3,9%
<i>Zaterdag</i>						
Almelo	357	4,2%	0,8%	0,3%	0,6%	1,7%
Hengelo e.o.	445	4,0%	1,6%	0,4%	0,2%	2,2%
Enschede	392	6,4%	2,3%	1,8%	0,8%	4,8%
Totaal	1.194	4,9%	1,6%	0,8%	0,5%	2,9%

Tabel 2a. Alcoholgebruik naar dag en gebied, 1996.

Dag	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	1.058	5,1%	1,0%	1,4%	0,9%	3,4%
Zaterdag	1.331	4,2%	1,5%	1,0%	0,5%	3,0%
Totaal	2.389	4,6%	1,3%	1,2%	0,7%	3,2%

Tabel 1b. Alcoholgebruik naar weekenddag, 1997.

Dag en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Zwolle	262	4,2%	0,8%	2,3%	2,3%	5,3%
KOVO	242	5,8%	--	1,2%	--	1,2%
Deventer	554	5,2%	1,6%	1,1%	0,7%	3,4%
Totaal	1.058	5,1%	1,0%	1,4%	0,9%	3,4%
<i>Zaterdag</i>						
Almelo	283	3,5%	1,4%	0,4%	--	1,8%
Hengelo e.o.	460	5,7%	1,7%	0,2%	0,7%	2,6%
Enschede	588	3,4%	1,4%	1,9%	0,7%	3,9%
Totaal	1.331	4,2%	1,5%	1,0%	0,5%	3,0%

Tabel 2b. Alcoholgebruik naar dag en gebied, 1997.

Dag en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	459	3,9%	1,7%	0,9%	0,4%	4,1%
00-02 uur	318	4,7%	1,3%	1,3%	0,6%	3,1%
02-04 uur	146	6,8%	7,5%	--	0,7%	8,2%
Totaal	923	4,7%	2,5%	0,9%	0,5%	3,9%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	517	5,8%	1,0%	0,4%	0,6%	1,9%
00-02 uur	345	4,1%	2,0%	1,2%	0,6%	3,8%
02-04 uur	332	4,2%	2,1%	1,2%	0,3%	3,6%
Totaal	1.194	4,9%	1,6%	0,8%	0,5%	2,9%

Tabel 3a. Alcoholgebruik naar dag en tijdstip, 1996.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jr	341	3,8%	1,8%	0,3%	--	2,1%
25-34 jr	475	5,1%	2,7%	2,1%	0,2%	5,1%
35-49 jr	347	7,8%	3,5%	0,9%	0,9%	5,2%
50 jr e.o.	268	7,8%	2,6%	1,1%	0,4%	4,1%
Totaal	1.431	5,9%	2,7%	1,2%	0,3%	4,2%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jr	147	--	1,4%	--	1,4%	2,7%
25-34 jr	240	2,5%	0,4%	0,4%	0,8%	1,7%
35-49 jr	208	2,9%	--	--	1,0%	1,0%
50 jr e.o.	91	4,4%	1,1%	--	--	1,1%
Totaal	686	2,3%	0,6%	0,1%	0,9%	1,6%

Tabel 4a. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd, 1996.

Dag en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	466	4,5%	1,5%	1,5%	0,2%	3,2%
00-02 uur	450	4,9%	0,7%	0,7%	1,6%	2,9%
02-04 uur	142	7,7%	0,7%	3,5%	1,4%	5,6%
Totaal	1.058	5,1%	1,0%	1,4%	0,9%	3,4%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	558	2,5%	1,3%	0,9%	--	2,2%
00-02 uur	405	5,9%	0,7%	0,2%	1,2%	2,2%
02-04 uur	368	4,9%	2,7%	1,9%	0,5%	5,2%
Totaal	1.331	4,2%	1,5%	1,0%	0,5%	3,0%

Tabel 3b. Alcoholgebruik naar dag en tijdstip, 1997.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jr	398	3,3%	0,8%	1,0%	0,3%	2,0%
25-34 jr	549	5,5%	1,8%	1,1%	1,3%	4,2%
35-49 jr	396	6,3%	1,5%	1,8%	0,3%	3,5%
50 jr e.o.	295	6,4%	2,0%	2,4%	0,7%	5,1%
Totaal	1.638	5,3%	1,5%	1,5%	0,7%	3,7%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jr	170	1,8%	--	--	--	--
25-34 jr	261	4,2%	0,4%	0,4%	0,8%	1,5%
35-49 jr	206	2,9%	2,4%	1,5%	1,9%	5,8%
50 jr e.o.	114	2,6%	--	--	--	--
Totaal	751	3,1%	0,8%	0,5%	0,8%	2,1%

Tabel 4b. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd, 1997.

BAG-‰	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	15	60%	7%	7%	27%	--
0,8-1,3	18	61%	--	17%	17%	6%
≥ 1,3	11	45%	--	36%	9%	9%
Totaal	44	57%	2%	18%	18%	5%

Tabel 5a. *Herkomst van overtreders naar BAG-klasse, 1996.*

Politieregio	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
IJsselland	923	4,7%	2,5%	0,9%	0,5%	3,9%
Twente	1.194	4,9%	1,7%	0,8%	0,4%	2,9%
Totaal	2.117	4,8%	2,0%	0,9%	0,5%	3,4%

Tabel 6a. *Alcoholgebruik naar politieregio, 1996.*

BAG-‰	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	8	25%	--	25%	--	50%
0,8-1,3	28	50%	4%	21%	18%	7%
≥ 1,3	17	47%	6%	18%	24%	6%
Totaal	53	45%	4%	23%	17%	11%

Tabel 5b. *Herkomst van overtreeders naar BAG-klasse, 1997.*

Politieregio	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
IJsselland	1.058	5,1%	1,0%	1,4%	0,9%	3,4%
Twente	1.331	4,2%	1,5%	1,0%	0,5%	3,0%
Totaal	2.389	4,6%	1,3%	1,2%	0,7%	3,2%

Tabel 6b. *Alcoholgebruik naar politieregio, 1997.*

